

УДК 378.091(430)

Катерина ОСАДЧА

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри інформатики і кібернетики
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького,
м. Мелітополь, Україна
e-mail: okp@mdpu.org.ua

АНАЛІЗ ТЬЮТОРСЬКИХ ПРАКТИК ТА ДОСВІДУ ПІДГОТОВКИ ТЬЮТОРІВ У НІМЕЧЧИНІ

У дослідженні з'ясовано, що тьюторство у Європі має коріння у культурі Стародавнього Риму, а метод Сократа, що полягав у пізнанні людиною власного світу та відкритті моральної й інтелектуальної свободи, ліг в основу моделі тьюторської діяльності в європейських університетах. Визначено, що у Німеччині процес індивідуалізації освіти зародився пізніше, ніж в Англії, а поява тьюторів у німецьких університетах на початку 50-х рр. ХХ ст. була обумовлена розповсюдженням в Європі класичної моделі тьюторства і наявністю національних традицій вільної продуктивної освіти. Описано місце тьютора у німецькій початковій школі, гімназії та ВНЗ. Зроблено висновок про те, що не зважаючи на наявність спеціальних центрів підготовки тьюторів при німецьких ВНЗ, їх підготовка не має системний характер.

Ключові слова: тьюторські програми, підготовка тьюторів, теле-тьютор, модель тьюторства у Німеччині.

Нині в умовах урізноманітнення індивідуальних форм здобуття освіти, затверджених новим Законом про освіту (2017), таких як екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж, набуває актуальності професійна підготовка педагога до їх здійснення. Роль у запровадженні індивідуалізації в освіті історично було покладено на тьютора (Л. Настенко [11], К. О. Александрова, К. О. Андреева [8]). Проте, як засвідчують проведені нами теоретичне та емпіричне дослідження [12], [13], проблема професійної підготовки педагогів до тьюторської діяльності не отримала належного висвітлення у вітчизняній теорії і практиці. У зв'язку із цим доцільним нам вважається здійснення аналізу досвіду провідних країн світу, зокрема Німеччини, щодо тьюторських практик та підготовки тьюторів.

Дослідженням тьюторства у зарубіжних країнах займалися такі науковці В. Є. Абрамович, Ж. Борде О. А. Власова, В. Мирошніченко, С. Г. Молчанов, Т. Пахомова, Р. В. Шаран та ін. Вивченням моделі тьюторства у Німеччині присвячені наукові роботи К. О. Александрової та К. О. Андреевої, окремі аспекти підготовки до тьюторської діяльності в університетах Німеччини подані Х. Беневіцем (H. Bennewitz) та С. Мелі (S.Meli).

Метою статті є аналіз тьюторських практик у Німеччині та досвіду підготовки тьюторів у цій країні, з метою з'ясування їх адаптаційного потенціалу для освітньої системи України.

Тьюторство у Європі має коріння у культурі Стародавнього Риму [2, 19], про що свідчить стат-

тя зі «Словника грецьких і римських старожитностей» В. Смітта [4, с. 1176], в якій автор посилається на працю Сервія Сьюльпіція (I рік до н.е.), де подано визначення поняттю «tutores»: ті, які мають владу і вплив, опікуни, доглядачі храмів. На теорію і практику діяльності тьюторів, на думку російських науковців К. О. Александрової та К. О. Андреевої, вплинули класичні філософи Стародавнього Риму та Греції головним чином тим, що не «викладали», а у процесі діалогу створювали умови для того, щоб учень упевнився у своїх правоті або усвідомив свої помилки [8, 34]. Діалогічні методи використовували ними суголосні філософії сучасного тьюторства у тому, що полягали не в отриманні учнем знань як готової інформації, а в отриманні знань як результату самостійного вирішення протиріччя між суб'єктивними уявленнями про світ і об'єктивною реальністю.

У стародавній філософії існував ще один значимий для становлення культури тьюторства момент. Сократ вважав, що головною серед життєвих цілей людини має бути моральне самовдосконалення, прагнення до якого спонукає людину до роздумів, до пізнання свого внутрішнього світу, до відкриття моральної й інтелектуальної свободи. У свою чергу моральна й інтелектуальна свобода уявлялась як результат індивідуальної роботи з кожним окремим учнем, що згодом визначило становлення і розвиток особливого (індивідуального) підходу до освіти людини у країнах Європи [8, 35].

Метод Сократа став затребуваним, як у своєму дослідженні зазначає С. В. Тейлор [5, 46], у

1117 році, коли виник перший університет в Англії – Оксфорд, а в Європі відбувся потужний інтелектуальний вибух, непереборна тяга до знань. Він використовувався для взаємодії з тими, хто навчався, став основним при організації навчального процесу середньовічної Європи. Згодом цей метод ліг в основу і моделі тьюторської діяльності, яка стала потім канонічною, як й індивідуальний підхід, появу його В. В. Мацкевич пов'язує із загальноєвропейським рухом Реформації у християнстві і виникненням лютеранської церкви як офіційної конфесії ряду країн (Англії, Скандинавії). Адже протестанти вважають, що ми приходимо у цей світ, значить, кожний з нас індивідуальний, кожний з нас сам обирає свій шлях і несе відповідальність за свої вчинки. Саме тому у європейських країнах, де сильна культура індивідуалізму, тьюторство отримало широке розповсюдження, завдяки чому традиції індивідуалізації освітнього процесу отримали подальший розвиток [10, 5-7].

У Німеччині процес індивідуалізації освіти зародився пізніше, ніж в Англії у так званій «продуктивній освіті» (*productive learning*), яка характеризується тим, що продуктивні школи ставили своєю метою підтримку учнів, що мають складнощі у навчанні або опинилися за межами школи, але бажають завершити середню освіту, в їх спробах самостійно обрати професію і включитися у трудове життя вже на етапі шкільної освіти [7]. Поява тьюторів у німецьких університетах на початку 50-х рр. XX ст. була обумовлена як розповсюдженням в Європі класичної моделі тьюторства, так і наявністю національних традицій вільної продуктивної освіти, що передбачали індивідуальний розвиток того, хто навчається на основі діяльнісного підходу до його освіти. Так у 1951–1952 році у Вільному університеті Берліну студентам старших курсів було запропоновано курувати маленькі групи студентів молодших курсів. Вони допомагали студентам орієнтуватися в обраних предметах і вводити в теорію наукових досліджень, техніку наукової роботи, поглиблювати знання у різних наукових аспектах, раніше розглянутих на заняттях з викладачами. Тьютори у німецькому університеті перейняли з класичної моделі тьюторства деякі соціальні функції, які полягали у проведенні спільних заходів зі студентами, встановленні контакту у групах, який мав стати основою подальших стосунків. Тривалий час модель тьюторства Вільного університету Берліна залишалась неактуальною, але у зв'язку з реформою освітньої системи у 80-х рр. на тьюторство звернули увагу як на нову модель навчання [8, 83-85].

Нині модель тьюторства у Німеччині детермінується цілями морального виховання та розвитку професійних компетентностей тих, хто навчається, на основі принципу індивідуалізації. Вона має такі складові: принципи, що визначають діяльність тьютора (свободи, свідомості, активності, індивідуалізації); антропологічний підхід; функції, що виконуються тьютором (виховна, освітня); форма реалізації моделі тьюторства (індивідуальна, групова, індивідуальна консультація); метод навчання (питання, розпитування, аналіз); характеристика взаємодії між тьютором і учнем, як результат спільної індивідуальної та групової роботи тих, що навчаються. Методи розпитування та аналізу, як і в англійській класичній моделі тьюторства мають сократівський метод навчання, визначили алгоритм роботи тьютора. Що веде від створення групи, що має за мету обмін досвідом, обговорення і суперечку, до самоаналізу [8, 98]. На відміну від класичної у німецькій моделі ведеться адміністративний контроль за роботою тьютора. По завершенню навчання за тьюторською програмою видається сертифікат, що підтверджує оволодіння певними компетентностями.

У Німеччині у початковій школі немає посади тьютора, його функції виконує класний керівник, опікун або вихователь. Про це свідчать порівняння їх обов'язків, на прикладі Берлінської школи (*Grundschule unter den Kastanien*). Так, крім навчання основних предметів, класний керівник допомагає учням у процесі адаптації до навчання, постійно знаходиться в контакт з батьками кожного учня. Коли діти знаходяться у школі подовженого дня, опікуни допомагають дітям робити домашнє завдання, а вихователь займається з ними чимось цікавим, спостерігає, поки вони грають в ігри, щось майструють, грають у шкільному дворі з м'ячем або в пісочниці. Якщо виникають конфлікти між однокласниками, питання, проблеми побутового характеру, цим займається вихователь. Отже, на цьому рівні освіти основну функцію тьютора – супровід і допомогу виконує «опікун» або вихователь.

У гімназії, в яку йдуть діти після початкової школи, класних керівників немає, але є тьютори. Зокрема у гімназії «Школа вищого ступеня Макса Бекмана» в обов'язки тьютора входить: відзначати пропущені заняття і завчасно повідомляти про критичну їх кількість; проводити консультації; підтримувати контакт з батьками неповнолітніх учнів; обговорювати причини зниження успішності з іншими вчителями; обговорювати з учнем його особисті проблеми; бути контактною і довіреною особою підопічних. Отже, в гімназійних класах з'являється тьютор, який надає не тільки

супровід і допомогу, а й консультування щодо професійного самовизначення. Якщо німецький учень старшої школи не справляється з завданнями або йому потрібна додаткова допомога з навчальних предметів, щоб підвищити свій середній бал з метою вступу до університету, то він може взяти додаткові уроки з того чи іншого предмету. Для того, щоб працювати тьютором у школі, як зазначають Л. В. Горюнова та Н. М. Мкртчян, не потрібно мати якусь спеціальну освіту [9].

У Німеччині всі тьютори займаються з учнями тільки від імені спеціальної організації. Заняття можуть проводитися в офісі організації або онлайн, індивідуально або в маленьких групах. Один тьютор зазвичай дає уроки з кількох предметів, тому він сам визначає на який навчальний предмет варто робити більший наголос на заняттях. Отже, для вчителя, що дає додаткові уроки потрібно володіти тільки шкільною програмою.

У німецьких ВНЗ у ролі тьютора, який проводить додаткові заняття, виступає студент старших курсів. Подібні заняття проводяться тільки по складних предметів і є обов'язковими для всіх студентів, які відвідують обраний курс. Наприклад, в Університеті Потсдама (<https://www.uni-potsdam.de>) студентам пропонують після бути тьюторами для першокурсників, щоб допомогти їм адаптуватися до занять в університеті. Для цього студентам потрібно представити резюме, яке, крім навчальних та наукових здобутків, засвідчує досвід викладання і волонтерської роботи, і пройти підготовчу фазу навчання у вересні. Гамбурзький університет має власний тьюторський статут, тьюторські програми і т.д. [6].

У різних університетах Німеччини розроблено дидактичні рекомендації та навчальні концепції для підготовки тьюторів. Так у Педагогічному Інституті Вестфальського Університету Вільгельма (г. Мюнстер) у січні 2007 року доктором Х. Беневіц був відкритий педагогічний навчально-науковий центр. Концепція цього наукового центру ґрунтується на ідеї супроводження і покровительства студентів на їх шляху становлення педагогічного професіоналізму. Х. Беневіц виходить з того, що тьютори педагогічних спеціальностей по відношенню до завдань і цілей переважно не відрізняються від тьюторів інших спеціальностей. Передусім сюди відносяться завдання, які однакові для тьюторів всіх спеціальностей. На його думку, готовність поглиблено і докладно пояснювати вимоги до тьюторської діяльності, відображати власні "дієві" компетенції і далі розвивати їх – одна з головних завдань тьютора [1].

Університетський дидактичний центр Технічного Університету Дортмунда (TUDortmund),

наприклад, випустив один з номерів свого журналу «Hochschuldidaktik» з назвою «Студенти в ролі учителя – Тьюторінг – Менторінг – Peer-Consulting». В одній зі статей журналу розкривалися можливості і шляхи кваліфіковано супроводжувати студентів у навчальному процесі. Також Навчальний центр (Service Center Lehre) університету м. Кассель пропонує університетську атестацію по дидактиці і радить додаткові спеціальності і впевненість у якості тьюторських програм [8, 89].

З дослідження Л. В. Горюнової та Н. М. Мкртчян [9] відомо, що у Німеччині існують так звані «няньки»-тьютори в німецьких студентських гуртожитках при німецьких ВНЗ. У функції такого тьютора входить консультування студента з будь-яких побутових питань. Студенти, які мають велике бажання поділитися корисними порадами з іншими, готові надати допомогу в скрутних ситуаціях, і мають позитивний досвід взаємовиручки, можуть влаштуватися на таку роботу тьютором, головним завданням якого є надати допомогу і підтримку іноземному студенту, що б він не відчував себе самотнім і кинутим.

У зв'язку із розвитком системи дистанційного навчання у Німеччині існує позиція теле-тьютора, тьютора онлайн-навчання. Основним завданням «теле»-тьютора є роз'яснення учням навчального матеріалу і навчальних завдань, щоб можна було досягти поставлених цілей у навчанні. У системі дистанційного професійного післядипломного навчання «Теле-академія» пропонує різні онлайн курси, тренінги та навчання для тьюторів дистанційного навчання. Ця школа є однією з найстаріших у німецькомовному середовищі: з 1997 року школа навчає тьюторів дистанційного навчання. Після закінчення курсів цієї школи тьютор повинен знати особливості дистанційного навчання і розвивати навички роботи в незвичайних умовах навчання; бути знайомим з різними ролями в навчальному процесі, завданнями наставництва і методами роботи в дистанційному навчанні; супроводжувати самостійний процес у дистанційному навчанні; аналізувати і управляти індивідуальним і груповим навчанням; проводити он-лайн зустрічі; використовувати різні засоби зв'язку і володіти необхідними комп'ютерними програмами; володіти компетенціями консультанта і опікуна стосовно які навчаються в підтримці процесу навчання з використанням новітніх комп'ютерних засобів [3].

Таким чином, у німецькій освітній системі тьютори виконують абсолютно різні функції, від занять у групах подовженого дня, підтримці в навчанні, до допомоги в соціальній адаптації студентів, дистанційному навчанні та інклюзивній

освіті. За роботою тьютора в Німеччині ведеться адміністративний контроль. Отже, Німеччина є єдиною країною, в якій діяльність тьютора контролюється адміністрацією університету, в інших країнах вона не контролюється. Підготовка тьюторів не носить системний характер, а здійснюється відповідними організаціями або підрозділами при університетах. Своєрідність німецької моделі підготовки тьюторів полягає у тому, що після

закінчення навчання по тьюторській програмі видається сертифікат, який підтверджує володіння ними професійними компетентностями у сфері тьюторської діяльності.

Доцільним у перспективі є проведення аналізу тьюторських практик та досвіду професійної підготовки тьюторів у інших країнах Європи з метою виділення спільних і специфічних особливостей.

Список використаних джерел

1. Bennewitz H. Das Tutorenprogramm der Erziehungswissenschaftlichen Lehr- und Forschungswerkstatt (ELF) / H. Bennewitz, S. Mel // *SQ-Forum, Schlüsselqualifikationen in Lehre, Forschung und Praxis*. – 2009. – 1. – S. 83-95.
2. Brzezinska A. I. Tutoring jako czynnik rozwoju ucznia i nauczyciela / A.I. Brzezinska, L. Rycielska // *Tutoring jako czynnik rozwoju ucznia i nauczyciela // Tutoring w szkole. Miedzy teoria a praktyka zmiany edukacyjnej*. – Wrocław: Towarzystwo Edukacji Otwartej. – 2009. – s. 19-30.
3. Online-Weiterbildung zum Tele-Tutor. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.tele-tutor-training.de/qualifizierung>.
4. Smith W. A Dictionary of Greek and Roman Antiquities. – Boston: Brown, and Co., 1859. – 1293 p.
5. Taylor C. W. Socrates: A Very Short Introduction / C.W. Taylor. – New York: Oxford University Press, 2001. – 136 p.
6. Tutorinnen und Tutoren. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <https://www.pb.uni-hamburg.de/einrichtungen/fakultaetsmanagement/formularschrank/tutoren.html>.
7. Александрова Е. А. Структура учебного плана Продуктивного образования в берлинских школах / Е. А. Александрова // *Школьные технологии*. – 2001. – № 3. – С.90-121.
8. Александрова Е. А. Модернизация классической модели тьюторства в России, странах Европейского союза и Ближнего Востока / Е. А. Александрова, Е. А. Андреева. – Москва-Тверь: «СФК-Офис», 2013. – 156 с.
9. Горюнова Л. В.. Особенности деятельности тьютора в немецкой системе образования / Л. В. Горюнова, Н. М. Мкртчян // *Проблемы современного педагогического образования*. – 53(9). – 2016. – С. 196-205.
10. Мацкевич В. В. Становление и эволюция индивидуальности в истории образования. / В. В. Мацкевич // *Индивидуально-ориентированная педагогика: Сб. научн. трудов по материалам 2-ой Межрегиональной научной тьюторской конференции (6-8 февраля 1997 г.) и региональных семинаров*. – Москва-Томск. 1997. – С. 4-18.
11. Настенко Л. Тьюторство як прогресивна технологія індивідуалізації освіти у вищій школі / Л. Настенко // *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. – 2010. – С. 259-269.
12. Осадча К. П. Дослідження проблеми професійної підготовки майбутніх учителів до тьюторської діяльності у практиці ВНЗ України / К. П. Осадча // *Сучасні проблеми та перспективи розвитку психології і педагогіки: Матеріали міжнародної наукової конференції, м. Київ, 1-2 грудня 2017 р.* – К.: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, 2017. – С.107-110.
13. Осадча К. П. Проблема професійної підготовки майбутніх учителів до тьюторської діяльності у педагогічній теорії / К. П. Осадча // *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. – 2017. – 4 (90). – С. 109-115.

References

1. Bennewitz, H. & Meli, S. (2009). Das Tutorenprogramm der Erziehungswissenschaftlichen Lehr- und Forschungswerkstatt (ELF). *SQ-Forum, Schlüsselqualifikationen in Lehre, Forschung und Praxis*, 1, 83-95 [in German].
2. Brzezinska, A. I. & Rycielska, L. (2009). Tutoring jako czynnik rozwoju ucznia i nauczyciela. *Tutoring w szkole. Miedzy teoria a praktyka zmiany edukacyjnej*, 19-30 [in Polish].
3. *Online-Weiterbildung zum Tele-Tutor*. Retrieved from <http://www.tele-tutor-training.de/qualifizierung> [in German].
4. Smith, W. (1859). *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities*. Boston: Brown, and Co.. [in English].
5. Taylor, C. W. (2001). *Socrates: A Very Short Introduction*. New York: Oxford University Press. [in English]
6. *Tutorinnen und Tutoren*. Retrieved from <https://www.pb.uni-hamburg.de/einrichtungen/fakultaetsmanagement/formularschrank/tutoren.html> [in German].
7. Aleksandrova, E. A. (2001). Struktura uchebnogo plana Produktivnogo obrazovaniya v berlinskikh shkolakh [The structure of the curriculum of Productive Education in Berlin schools]. *Shkolnyye tekhnologii*, 3, 90-121 [in Russian].
8. Aleksandrova, E. A. & Andreyeva, E. A. (2013). *Modernizatsiya klassicheskoy modeli tyutorstva v Rossii, stranakh Evropeyskogo soyuza i Blizhnego Vostoka [Modernization of the classical model of tutoring in Russia, the countries of the European Union and the Middle East]*. Moskva-Tver: «SFK-Ofis». [in Russian].
9. Goryunova, L. V. & Mkrtychyan, N. M.. (2016). Osobennosti deyatelnosti tyutora v nemetskoj sisteme obrazovaniya [Features of the tutor in the German educational system]. *Problemy sovremennogo pedagogicheskogo obrazovaniya*, 53 (9), 196-205 [in Russian].
10. Matskevich, V. V. (1997). *Stanovleniye i evolyutsiya individualnosti v istorii obrazovaniya [Formation and evolution of individuality in the history of education]*. Individualno-orientirovannaya pedagogika, II Mezhregionalnaya nauchnaya tyutorskaya konferentsiya. Moskva-Tomsk, 4-18 [in Russian].
11. Nastenko, L. (2010). Tyutorstvo yak prohresyvna tekhnolohiia indyvidualizatsii osvity u vyshchii shkoli [Teaching as a progressive technology of individualization of education in higher education]. *Humanitarna osvita v tekhnichnykh vyshchykh navchalnykh zakladakh*. [in Ukrainian].

12. Osadcha, K. P. (2017). *Doslidzhennia problemy profesiinoi pidgotovky maibutnikh uchyteliv do tiutorskoi diialnosti u praktytsi VNZ Ukrainy [Research the problem of professional training of future teachers for tutoring in the practice of higher educational institutions of Ukraine]*, Suchasni problemy ta perspektyvy rozvytku psykholohii i pedahohiky, Materialy mizhnarodnoi naukovoї konferentsii. Kyiv: Tavriiskyi natsionalnyi universytet imeni V. I. Vernadskoho, [in Ukrainian].
13. Osadcha, K. P. (2017). Problema profesiinoi pidgotovky maibutnikh uchyteliv do tiutorskoi diialnosti u pedahohichnii teorii [The problem of professional training of future teachers for tutor activities in the pedagogical theory]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*, 4 (90), 109-115 [in Ukrainian].

Осадчая Е.П. Анализ тьюторских практик и опыта подготовки тьюторов в Германии

В исследовании установлено, что тьюторство в Европе имеет корни в культуре Древнего Рима, а метод Сократа, который заключался в познании человеком собственного мира и открытии его моральной и интеллектуальной свободы, лег в основу модели тьюторской деятельности в европейских университетах. Определено, что в Германии процесс индивидуализации образования зародился позже, чем в Англии, а появление тьюторов в немецких университетах в начале 50-х гг. XX в. было обусловлено распространением в Европе классической модели тьюторства и наличием национальных традиций свободной продуктивного образования. Описано место тьютора в немецкой школе, гимназии и ВУЗе. Сделан вывод о том, что не смотря на наличие специальных центров подготовки тьюторов при немецких ВУЗах, их подготовка не носит системный характер.

Ключевые слова: тьюторские программы, подготовка тьюторов, теле-тьютор, модель тьюторства в Германии.

Osadcha K. Analysis of tutorial practices and training experience of tutors in Germany

The research found that tutoring in Europe has roots in the culture of Ancient Rome. In ancient philosophy, there was a moment for the formation of the tutorship culture, namely, the method of Socrates. He was in the person cognition of his own world and the discovery of moral and intellectual freedom. This method was the basis of the model tutoring activity in European universities. The author of the article states has defined that the individualization process of education was born later in Germany than in England. The tutor's appearance at German universities in the early 50's of the twentieth century was due to the proliferation in Europe of the classical model tutoring and the presence of free productive education in national traditions. Currently, the model of tutoring in Germany is determined by the goals of moral education and the development of professional learner's competences, based on the principle of individualization. The article describes the place of a tutor in the German elementary school, gymnasium and university. In connection with the development of distance learning in Germany, there is the position of TV tutor and tutor of online learning. The work of the tutor in Germany is subject to administrative control. It was found that in different universities of Germany, didactic recommendations and training concepts for the training of tutors were developed. It is concluded that the training of tutors in Germany is not systematic. It is carried out by relevant organizations or units at universities. The peculiarity of the German model for training the tutors is that after graduation, a tutor's program is issued a certificate to confirm the possession of professional competencies in the field of tutoring.

Key words: tutoring programs, training of tutors, TV-tutor, model of tutoring in Germany.

Стаття надійшла до редколегії 04.05.2018